

Kloosterkerk

Lukas 2,41-52 en cantate 'Mein liebster Jesus ist verloren' (BWV 154)

8 januari 2023 – ds. Rienk Lanooy

U kunt deze dienst alsnog bekijken en beluisteren via <https://youtu.be/noB6SAYm52I>

Gebed om ontferming

Nooit
staat ons leven stil
altijd weer
is er sprake
van komen en gaan
beginnen en beëindigen
van tijd die voorbij is
en tijd die nog komen moet.
En juist op de keerpunten
van de tijd
kunnen we ons
onrustig voelen:
wat laat ik achter
wat staat me te gebeuren
en niemand is er
die het ons zeggen kan.
Spreek Gij daarom,
o God,
maar vertel ons niet
over ons verleden
of over onze toekomst.
Spreek tot ons
zodat wij weer bevroeden
dat Gij ons zoekt
waar wij zijn
in de tijden
die komen en gaan
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Nooit
is het leven
een uitgemaakte zaak:
wat rotsvast leek
bleek opeens wankel
wie zacht leek
bleek hard te zijn
wie ik zelf
dacht te zijn
was ik niet
toen het
er op aan kwam
en ik vergiste mij
deerlijk
in de ander.
In al deze
menselijke
deining
zoeken wij
naar onze bestemming.
Spreek Gij daarom
in
de lichtheid van de liefde
de rijkdom van de muziek
de verademing van de stilte
om ons
te bemoedigen
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Nooit
is één dag
hetzelfde
in dit ondermaans
de aarde trekt wel
haar vertrouwde banen
de seizoenen
komen
en gaan
maar wij mensen
zoeken en zoeken
naar onze bestemming:
wie zijn we
en wat staat ons te doen
in een wereld
waar
voorspoed en kansen
zo ongelijk
verdeeld zijn
en de groten
heersen over de kleien.
Spreek Gij
een verlossend woord
in de stille krachten
van het goede
dat ze groeien zullen
ook in ons
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Preek

Je kunt veel van Maria en Jozef zeggen, maar helikopterouders kun je hen niet noemen. Ze zweven niet – figuurlijk gesproken – boven hun zoon om hem permanent in de gaten te houden, en ze houden hem niet het liefste dicht bij zich, ver weg van de grote, boze wereld. Het verhaal van de achtergebleven Jezus in Jeruzalem doet eerder denken aan zo'n nieuwsbericht in de trant van 'ouders laten hun kind achter op de parkeerplaats en komen daar pas na 132 km achter'¹.

Of is hier toch nog iets meer aan de hand? Want wat Maria en Jozef niet weten, weten wij als hoorders van het verhaal wel, omdat Lukas het ons vertelt: Jezus, twaalf jaar oud, blijft bewust in Jeruzalem achter. Hij laat zijn ouders gaan zonder hen iets te vertellen. Als ze na een dagreis – terug naar huis vanuit Jeruzalem na de jaarlijkse pelgrimage voor het paasfeest

¹ Twee dagen na deze dienst meldt de NOS: <https://nos.nl/artikel/2459359-nederlandse-vrouw-vergeet-zoon-9-op-parkeerplaats-duitse-snelweg>

– op zoek gaan naar hun kind, vinden ze hem niet in de karavaan bij familie of vrienden. Zijn ze te goed van vertrouwen geweest, of nalatig of is Jezus, laten we zeggen, nogal eigenmachtig te werk gegaan? Lukas laat het in het midden. Maar wat hij met dit verhaal van de twaalfjarige Jezus in elk geval doet, is dat hij aanstuurt op een breuk tussen ouders en kind: hun wegen gaan uiteen. Ze raken elkaar kwijt.

Vreemd is dat niet. Zo gaat dat tussen ouders en kinderen. Kinderen gaan hun eigen weg en dat is wat je als ouders wel weet, maar niet kunt plannen. Het gebeurt, met kleine stapjes en soms met een reuzenstap. En zelden ben je er op voorbereid. Het overvalt je. Het eerste vriendje; niet meer meegaan met vakantie; toch iets later thuiskomen dan afgesproken. Opeens klinkt het: 'Je hoeft me niet op te halen, hoor!' 'Pap/mam, als je me ophaalt, moet je niet aanbellen, hoor, blijf maar wachten op de hoek van de straat'.

Wat Lukas vertelt past in de gewone loop der dingen. Ouders raken vroeger of later hun kind kwijt, soms – voor even – letterlijk, meestal figuurlijk. Dan gaan ze op zoek om een evenwicht te vinden in de nieuwe situatie. Gelukkig komt het meestal goed, zoals ook in het verhaal dat Lukas vertelt. Aan het einde van het verhaal schikt Jezus zich naar zijn ouders, gehoorzaam zeggen sommige vertalingen, of onderdanig. Hoe dan ook: hij gaat met hen terug naar huis, naar Nazaret.

Maar ondertussen is er wel iets veranderd tussen ouders en kind, een verandering die het anekdotische ontstijgt. En die verandering heeft te maken met de vraag waar Jezus het zoeken wil in zijn bestaan en de vraag of zijn ouders – en wie weet wijzelf – dat kunnen meemaken.

Lukas heeft het in zijn evangelie wel vaker over zoeken en vinden. Het verloren schaap, de verloren penning, de verloren zoon, ze raken allemaal zoek, en ze worden allemaal weer gevonden, tot blijdschap van de herder, de vrouw en de vader. In die parabels is het thema: God zoekt de mens. De hemel is grenzeloos blij als een mens tot zijn bestemming komt, de liefde vindt waarmee hij geliefd wordt en de ander kan liefhebben. En die levenswijsheid vindt die twaalfjarige hier in de tempel van Jeruzalem. *Wisten jullie dan niet dat ik zijn moet in de dingen van mijn Vader.* Het is de eerste tekst die Jezus spreekt in het Lukasevangelie. Je zou zeggen: zijn ouders zijn blij met en trots op zijn eerste woorden. Maar ze zijn het niet. Er is vooral onbegrip: *Kind, wat doe je met ons, je vader en ik hebben met smart naar je gezocht.* Ze vinden Jezus wel, maar ze begrijpen niet wat hij gevonden heeft. Zij zijn nog op zoek, naar de dingen van de Vader. Zij hebben hun bestemming nog niet gevonden.

Je zou dat een van de grote levensvragen van de mens kunnen noemen: je bestemming vinden, ervaren waar het om gaat, leren wat er toe doet. Bas Heijne schreef even voor Kerst hoe mensen in onze tijd het er druk mee hebben om gekend te worden, gezien te worden. Alsof dat onze bestemming is. Het is het sluitstuk van de emancipatie: we vragen, ja, soms eisen we respect voor onze eigen, individuele eigenheid. Zie mij! Het 'ik' is een zelfbewust 'ik' geworden en vraagt om zijn plek, neemt ruimte in. En anderen moeten bereid zijn die ruimte te geven. En dat gaat soms van 'au', juist omdat niet iedereen die ruimte geven wil of omdat niet iedereen zelf de ruimte heeft om anderen hun ruimte te geven. En zo ontstaat er een soms nogal schurende aandachtscultuur voor het zelf, waarin de ander er vooral is om aan jou aandacht te geven. De rest is daaraan ondergeschikt geworden.

Maar is ware aandacht werkelijk de aandacht die alle blikken op zichzelf gericht wil zien?

Of gaat het toch ook “om de aandacht die voortkomt uit wat filosoof Hannah Arendt 'amor mundi' noemde, een instinctieve betrokkenheid bij de wereld om ons heen. Liefde voor de wereld buiten je eigen hoofd, voorbijgaand aan jouw zo dierbaar gekoesterde 'ik'?”

Het evangelie vertelt dat de twaalfjarige Jezus – dat is de leeftijd van de religieuze volwassenheid – zijn bestemming in de tempel van Jeruzalem zoekt en vindt. Maar hij doet dat niet door de aandacht op zichzelf te vestigen, als de theologische wonderboy. Nee, hij wijst juist van zich af. Hij is er bezig met de dingen van zijn Vader. Hij luistert naar de leraren en stelt hun vragen. Zijn aandacht gaat uit naar de Tora waarin het gaat om de relatie van jou met de ander en God; waarin het gaat om de liefde voor de Eeuwige, – amor Dei - én voor de ander – amor mundi. Die twee lopen voortdurend in elkaar over. Ze zijn elkaar gelijk. En de bijbel zegt erbij: die liefde voor de ander, voor de wereld om je heen, die is als de liefde voor je zelf. Eigenliefde gaat niet buiten de ander om. Natuurlijk mag je jezelf liefhebben, tot je bestemming komen, maar het gaat niet zonder de ander. Je hoeft jezelf niet weg te denken, om de ander te vinden, maar je hoeft de ander ook niet te cancelen, om jezelf te vinden. Want wie weet heeft die ander iets van de dingen van de Vader in zich, en wie weet heb jij die dingen zelf wel in je, voor die ander.

En Jozef en Maria? *Zij begrepen het woord niet dat hij tot hen sprak* Zij hebben Jezus gezocht, maar hun bestemming nog niet gevonden. Maar Lukas zegt ook ... *en zijn moeder bewaarde alle woorden in haar hart*. Net als in het kerstverhaal, neemt Maria alles wat er gezegd wordt in zich op. Lukas cancelt haar niet omdat zij het nog niet begrijpt. En zij cancelt haar kind niet, omdat hij haar vooruit is, maar zij geeft zichzelf ruimte om alles te overwegen, om tot begrip te komen. Soms is een stap terugdoen, jezelf verliezen, nodig om jezelf opnieuw te vinden.

Als we nu aanstonds de cantate horen, dan merken we dat het daar ook over kwijtraken en weer vinden gaat. En net als in het evangelie is de kernzin ervan het woord van Jezus zelf: *Wisten jullie dan niet dat ik zijn moet in de dingen van mijn Vader? Wisset ihr nicht, dass ich sein muss in dem, das meines Vaters ist?*

De bas zingt het straks in het middendeel. En wie goed luistert, en dat doet u, hoort dat de bas en de begeleidende instrumenten elkaar telkens imiteren. De een volgt de ander. Alsof het een oproep tot navolging is, dat niet alleen die twaalfjarige, maar ieder mens aangaat: bezig te zijn met de dingen van de Vader, bezig te zijn met de dingen van de Vader. bezig te zijn met de dingen van de Vader. In de cantate leidt dat in de tweede helft tot een vreugdevolle omslag. De tenor bezingt als in het Hooglied de blijdschap van de gelovige om het vinden van zijn geliefde Jezus, om dat vervolgens in het Duet met de Alt nog eens te bevestigen, als waren zijn een opgetogen Maria en Jozef die hun zoon gevonden hebben.

Maar bij Lukas zijn zij nog niet zover. Daar nog geen blijheid. Jozef verdwijnt uit beeld en Maria bewaart alle woorden in haar hart. Het verhaal van Jezus die bezig is met de dingen van zijn Vader, moet immers nog beginnen. Zoals het zo vaak, misschien wel elke keer, ook bij ons weer opnieuw moet beginnen. Maar wie weet dat de muziek van de cantate ons helpt een beginnetje te maken als ze de vreugde bezingt van een mens die zijn bestemming, zijn *liebster Jesus* heeft gevonden. De blijdschap moet ons toch in elk geval op weg kunnen helpen. Aan Bach zal het niet liggen.

bronnen:

- Nico Riemersma, 'Een noodzakelijke breuk: Lucas 2:41-51', *Interpretatie* 17/8 (2009), 20-22
- Bas Heijne, 'Ik, ik, ik. Maar waar is de wij?', *NRC* van 23 december 2022
- Alfred Dürr, *Johann Sebastian Bach: Die Kantaten*, Kassel: Bärenreiter 2005
- Lucia Haselböck, *Bach Textlexikon: Ein Wörterbuch der religiösen Sprachbilder im Vokalwerk von Johann Sebastian Bach*, Kassel: Bärenreiter 2004

Gebeden, stil gebed en onze vader

Wij danken u, goede God,
voor Jezus Messias,
kind van zijn ouders,
maar bovenal
uw zoon die ons voorgaat
in het bezig zijn
met de dingen
die u na aan het hart liggen.

Wij bidden
dat wij daarvoor oog houden
dat we ons welbevinden
niet laten afhangen
van de aandacht
die we zoeken
dat we ons zelf niet verliezen
in al dan niet
valse bescheidenheid
maar vrij en vrolijk
liefde geven
en ontvangen
aan u
aan de ander
en daarmee ook
aan onszelf.

Wij bidden
voor deze stad
voor allen die er wonen
voor wie zich er thuis voelen
en voor we zoeken
hoe ze er thuis kunnen geraken
dat we genoeg ruimte

geven en krijgen
om onszelf te kunnen zijn
en om ook de ander
zichzelf te kunnen laten zijn
zonder elkaar
uit het oog te verliezen

Wij bidden
voor uw kerk
ook voor deze gemeenschap
voor allen die er
een taak verrichten
en we noemen vandaag
met dankbaarheid
in het bijzonder
het werk van onze koster
die zoveel jaren
met hart en ziel
zich heeft ingezet
voor dit Godshuis.
Dat hij kan terugblikken
op goede jaren hier
en zal genieten
van alle oprechte aandacht
die hem vandaag ten deel valt.
Voor alle anderen
die in deze kerk
hun bijdrage leveren
in tijd
in geld
in muziek
in aandacht voor de ander
dat we altijd weer

beginnen en uitkomen
bij het bezig zijn
met de dingen van de Vader
in vrijheid
en dienstbaarheid aan elkaar

Wij bidden
voor deze wereld
voor wie leven
in oorlog
met dreiging
voor wie worden vervolgd
gemarteld
gedood
om hun roep om vrijheid
om hun verlangen om zichzelf
te zijn
om hun strijd
om een rechtvaardiger wereld.

Wij bidden
voor wie verdrietig is
om het heengaan
van een geliefde
en we noemen hier...
en voor wie ziek zijn
en daardoor
voor lange tijd
of voor even
niet aan het gewone leven
kunnen deelnemen
en we noemen vandaag
Wees hen nabij.

Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.

U steunt ons werk ermee!